

## KAT EN MUIS

Voor Miranda,  
zonder wie iets afmaken geen zin zou hebben



## Kat & Muis (Knots and Crosses)

De 19e maart 1985 was een grote dag voor mij. Ik was postdoctoraal student aan de universiteit van Edinburgh en werkte aan een proefschrift over de romans van Muriel Spark. Maar dat proefschrift bleek voor mij van minder belang dan mijn eigen geschriften. Ik was begonnen met poëzie en boekte vervolgens een bescheiden succesje met korte verhalen. Voor een eerste roman had ik geen uitgever kunnen vinden, maar mijn tweede poging had zojuist de goedkeuring gekregen van een kleine uitgever in Edinburgh met de naam Polygon. Die roman had als titel *The Flood*, en op 19 maart vervoegde ik me op de burelen van Polygon om mijn aller-eerste contract voor een boek te tekenen. Ik vermeldde die gebeurtenis in mijn dagboek, maar die kwam op de tweede plaats te staan door het volgende:

‘Het is gebeurd. Een idee voor een roman (thriller) die begon als een op zichzelf staande situatie en uitgroeide tot een volledige plot. Ik heb er nog niets van opgeschreven, maar het zit allemaal in mijn hoofd, van pagina 1 tot ongeveer pagina 250.’

Rond de 22e maart werkte ik aan dit nieuwe verhaal, en twee dagen later noteerde ik dat het een ‘werktitel nodig heeft; ik ga het *Knots and Crosses* noemen’. Ik herinner me nog heel goed dat ik op een stoel in mijn zit-slaapkamer zat, recht tegenover de gaskachel, en dat ik met de woordspeling *noughts/knots and crosses*\* zat te spelen. Als ik er nu op terugkijk, kwam Rebus destijds als een volledig gevormd karakter het verhaal binnen, compleet met een van hem vervreemde vrouw, een dochtertje en een wankel geestelijk evenwicht. Toen ik begon te schrijven, deed ik dat op een elektrische schrijfmachine aan de tafel bij het raam. Ik staarde vanuit dat raam naar het gebouw aan de overkant en ik besloot dat Re-

\* *nought and crosses* = boter, kaas en eieren  
*knots* = knopen

bus daar zou wonen, recht tegenover mijn eigen onderkomen in Arden Street, Marchmont, Edinburgh.

Eind oktober was ik klaar met de tweede versie van het boek: 'tweehonderdtien pagina's met voor zestig procent bevredigend proza'. Ditmaal had ik een agent, die een aantal wijzigingen voorstelde, die overwegend bestonden uit het schrappen van een groot deel van de flashbacks. Dat deed ik, waardoor het boek dunner werd, maar niet aan kracht verloor.

*Kat & Muis* is een nogal angstwekkend boek, omdat het gaat over een seriemoordenaar die kinderen als prooi heeft. Ik weet vrijwel zeker dat ik de bedoeling had er een eigentijdse bewerking van *Dr. Jekyll en Mr. Hyde* van te maken. Ik had Stevensons meesterwerk voor mijn proefschrift bestudeerd en het intrigeerde me dat hij ervoor gekozen had het verhaal in Londen te situeren. Toch blijft *Jekyll en Hyde* een zeer Schotse roman, omdat het verhaal (op zijn minst gedeeltelijk) was gebaseerd op het leven van deken William Brodie uit Edinburgh, die overdag een heer was en 's nachts een misdadiger.

In die tijd was ik niet geïnteresseerd in het lezen van detectives en had ik geen inzicht in de gang van zaken bij de politie. Ik had er ook geen idee van dat *Kat & Muis* het eerste boek van een reeks zou worden. Dat maakte dat ik Rebus onbekommerd een complexe persoonlijke geschiedenis meegaf en een naam die een van de vele bedekte grapjes van het boek was (een rebus is immers een puzzel in beelden). Als ik het boek nu herlees, bloos ik bij het aantal literaire woordspelingen en verwijzingen (waaronder knipogen naar Spark, Mailer, Anthony Burgess en Thomas Pynchon). Rebus is té belesen, citeert uit Shakespeare en is enthousiast over Dostojevski. Hij denkt als de student-romancier die hem heeft gecreëerd en niet als een echte politieman. De hemel wordt beschreven als 'donker als een Wagneriaanse opera' en ook andere uitdrukkingen zijn wat al te lyrisch. Ik was jong en verliefd op de taal en ik streefde naar een eigen stem waarbij ik af en toe overdreef.

Het verhaal speelt zich af in 1985. In die tijd waren de meeste winkels in Princes Street op zondag gesloten. Er was een ABC-bioscoop op Lothian Road (nu een Odeon) en een ijssalon van Mr. Bonni op Tollcross (nu verdwenen). Mensen gebruikten telexapparaten, maar niemand had een mobiele telefoon. En als Rebus naar een

bar ging, dan zocht hij er bij voorkeur een op die ruim tapte (ruimer dan tegenwoordig het geval is). *Kat & Muis* lijkt nu al een historisch document, geschreven in en over een Edinburgh dat niet meer bestaat. Wat de held van het boek betreft, ook die is in de loop van de tijd veranderd. Bij dit eerste optreden van hem luistert hij meestal naar jazz, gebruikmakend van een Nakamichi cassette-deck, waarschijnlijk net zo een als mijn vriendin Miranda voor me had gekocht. Later zou ik hem een voorkeur geven voor rockmuziek. En hoewel ik nooit echt zijn uiterlijk heb beschreven in een van de romans, zien we hier dat hij bruin haar en groene ogen heeft (net zoals ik). Hij moest van mij ook een mogelijke verdachte zijn, daarom heb ik van hem een figuur met problemen gemaakt, die vreemde flashbacks heeft en die in zijn flat een ongebruikte slaapkamer heeft waarvan de deur altijd op slot is.

Sommige van de bijpersonen in *Kat & Muis* zouden me in toekomstige boeken goed van pas komen. De journalist Jim Stevens zou een rol gaan spelen in een roman buiten de Rebus-reeks (*Watchman*), voordat hij daar weer in terugkeerde. De broer van Rebus zou terugkomen, net zoals Rebus' collega-rechercheur Jack Morton. En Gill Templar is nog steeds aanwezig. Haar relatie met Rebus is, zelfs na al die jaren, gekleurd door de gebeurtenissen in zijn eerste roman. In latere boeken situeer ik Rebus in echte politiebureaus en echte pubs. Het Edinburgh van *Kat & Muis* is alles bij elkaar fictiever: het politiebureau van Rebus ligt in een niet-bestaande straat, en bars als de Sutherland blijven mijn eigen hersenspinsels.

Nog iets over Rebus: hij sterft aan het eind. Uiteraard niet in de definitieve versie, maar het was oorspronkelijk wel mijn opzet. Ik weet niet hoe mijn leven er nu zou uitzien als ik daaraan had vastgehouden. Het hoogtepunt van het boek speelt zich af in tunnels onder de Central Library op George IV Bridge. Misschien zijn daar wel helemaal geen tunnels. Maar onder de National Library (recht tegenover het Central gelegen) zijn wel degelijk tunnels; dat weet ik omdat wij er als postdoctorale studenten een rondleiding in hebben gekregen... en, zoals Muriel Spark zegt, niets gaat ooit verloren voor een auteur.

Omdat ik geen idee had hoe de politie te werk ging bij het onderzoek in een moordzaak, deed ik wat iedere rechtgeaarde student bij zijn research zou hebben gedaan: ik schreef naar de hoofdcom-

missaris. Hij had medelijden met me en stuurde me naar het politiebureau van Leith, waar twee behoedzame rechercheurs mijn vragen beantwoordden... en mijn naam toevoegden aan hun database, voor het geval ik duistere bijbedoelingen mocht hebben. In mijn houtje-touwtjejas, op mijn Doc Martens-laarzen en met een Dr Who-sjaal om, leek ik voor hen waarschijnlijk in niets op een romanschrijver. Zelfs nu nog ben ik af en toe geneigd daarmee in te stemmen als ik in de spiegel kijk...

*Kat & Muis* werd uiteindelijk in Londen uitgegeven door Bodley Head (ook verdwenen) op 19 maart 1987, precies twee jaar na de dag dat het idee bij me was opgekomen. Het omslag was een tekening van het spelletje boter, kaas en eieren, dat werd gespeeld met geknoopte stukjes touw en gekruiste lucifers. Over de foto van de auteur op de omslag kan maar beter niet te veel worden gezegd. Tegen die tijd was ik getrouwd, woonde ik in Londen en werkte ik bij Middlesex Polytechnic. Ik ging zoals altijd naar mijn werk en zag in geen van de dagbladen een recensie. Achtenveertig uur later vertrok ik naar Edinburgh (om een paar weken in een schrijvershuis door te brengen). Er leek weinig ophef over het boek te bestaan. De verkoop bleef magertjes, met weinig recensies. In mijn dagboek vermeldde ik het zo: '*Knots* heeft minder publiciteit gehad dan *Flood*.' Dat was dan het begin van mijn carrière als crimeschrijver. Ik werkte tegen die tijd aan een in Londen gesitueerde spionageroman (*Watchman*) en ik was van plan de volgende *Le Carré* te worden. Rebus was wat mij betrof verleden tijd.

Maar dat zou veranderen.

# PROLOOG



# 1

Het meisje schreeuwde, ze schreeuwde maar één keer.

Foutje. Het had het voortijdig einde van de hele zaak kunnen betekenen, nog voordat alles goed en wel begonnen was. Nieuwsgierige burens, de politie aan de deur om te zien wat er aan de hand was. Nee, dat moest hij niet hebben. De volgende keer de doek om de mond wat strakker aanbinden, ietsje strakker, dat was net even veiliger.

Toen hij klaar was liep hij naar de la en haalde daar een bolletje touw uit. Met een scherp nagelschaartje, het soort schartje dat meisjes altijd schijnen te gebruiken, knipte hij een stukje van ongeveer vijftien centimeter af, waarna hij touw en schartje weer in de la legde. Buiten hoorde hij de motor van een auto loeien. Hij liep naar het raam en gooide per ongeluk een stapel boeken om. Maar toen hij naar buiten keek, was de auto al verdwenen. Hij glimlachte. Hij legde een knoop in het touw, een heel gewone knoop, niks bijzonders. Op het dressoir lag al een envelop klaar.

# 2

Het was 28 april en het regende natuurlijk. John Rebus liep door het kletsnatte gras naar het graf van zijn vader, die op die dag op de kop af vijf jaar dood was. Hij plaatste de krans, in de kleuren rood en geel, de kleuren van de nagedachtenis, zo dat hij tegen het nog glanzende marmer aan lag. Hij bleef even staan en dacht na of hij iets zou kunnen zeggen, maar kennelijk viel er niets te zeggen, niets te denken. Hij was redelijk tevreden over zijn vader, en verder niks. De ouwe zou trouwens niet hebben gewild dat hij veel woorden aan hem vuil zou maken. Daarom bleef hij maar gewoon staan, netjes met de handen op de rug, en luisterde naar de kraaien die op de muren om hem heen zaten te krassen, totdat het water in zijn schoenen begon te sijpelen, waardoor hij eraan herinnerd werd dat er buiten bij het hek van de begraafplaats een warme auto klaarstond.

Hij had er de pest over in dat hij nu weer terug was in Fife, terug in de streek waar het nooit een 'goeie ouwe tijd' was geweest, waar het spookte in lege, verlaten huizen en waar bij de paar vervallen uitzierende winkels iedere avond de rolluiken werden neergelaten, van die metalen rolluiken die voor hangjongeren dienden als plekken waar ze hun graffiti op kwijt konden. Wat een ellende, vond Rebus, wat een ellende dat nergens ook maar iets leuks te bekennen viel. Zoals altijd hing er een geur van sleetsheid, van vergeefsheid, van verspilde levens.

Het was een afstand van twaalf kilometer naar zee, naar de plaats waar zijn broer Michael nog woonde. De regen werd langzamerhand wat minder naarmate hij de schedelgrijze kust naderde. Het water spatte vanuit duizenden oneffenheden in de weg hoog op. Waarom zouden ze hier nooit iets aan wegenonderhoud doen, terwijl ze in Edinburgh de weg zo vaak openbraken dat het er daar ook niet beter op werd, vroeg hij zich af. Maar het meest van alles vroeg hij zich af waarom hij zo dwangmatig was om helemaal naar

Fife te rijden alleen omdat het zoveel jaar geleden was dat zijn pa was overleden? Hij probeerde aan iets anders te denken, en automatisch begon hij te fantaseren over zijn volgende sigaret.

De plensbui was inmiddels overgegaan in een fijne motregen. In de berm van de weg liep een meisje van de leeftijd van zijn dochter, zag Rebus. Hij ging langzamer rijden, keek in het voorbijgaan in zijn achteruitkijkspiegeltje hoe ze eruitzag, hield stil en wenkte haar.

Haar korte ademtochten condenseerden in de koude, roerloze lucht, en haar donkere haar viel in slierten over haar voorhoofd. Ze keek hem onderzoekend aan.

‘Waar ga je heen, meisje?’

‘Naar Kirkcaldy.’

‘Wil je een lift?’

Ze schudde haar hoofd, waardoor er waterdruppels van haar krullende haar vlogen.

‘Ik mag van mijn moeder niet met vreemden meegaan.’

‘Nou,’ zei Rebus met een glimlach, ‘daar heeft je moeder groot gelijk in. Ik heb zelf een dochter van ongeveer jouw leeftijd, en dat zeg ik ook altijd tegen haar. Maar het regent, en ik ben toevallig politieman, dus je kunt me wel vertrouwen. Het is nog een heel eind, weet je.’

Ze keek voor- en achteruit de verlaten weg langs en schudde weer haar hoofd.

‘Oké,’ zei Rebus, ‘maar pas goed op. Je moeder heeft echt gelijk.’

Hij draaide zijn raampje omhoog en reed weg. Hij keek in zijn spiegeltje naar haar en zag dat zij hem nakeek. Slim kind. Goed dat sommige ouders kennelijk nog een beetje verantwoordelijkheidsgevoel hadden. Kon hij van zijn ex-vrouw maar hetzelfde zeggen. Het was schandalig zoals zij hun dochter had opgevoed. Ook Michael gaf zijn dochter veel te veel vrijheid. Waar lag dat toch aan?

John Rebus' broer bezat een keurig huis. Hij was in de voetsporen van hun vader getreden en was ook een hypnotiseur geworden die zijn kunsten op het toneel vertoonde. Hij scheen er bovendien heel goed in te zijn, had Rebus van verschillende kanten gehoord. John had Michael nooit gevraagd hoe hij het deed, net zomin als hij ooit belangstellend of nieuwsgierig was geweest naar de act van